

ЛЕКЦІЯ 4

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ЄС ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО РОЗШИРЕННЯ ЄС

1. Європейська політика сусідства.
2. Східне партнерство та Україна.
3. Спільна зовнішня політика та безпека ЄС.
4. Перспективи подальшого розширення ЄС. Країни-кандидати та потенційні країни.

1. Європейська політика сусідства

Європейська політика сусідства (ЄПС) – це ініціатива ЄС, яка створена у 2003-2004 роках, що передбачає забезпечення стабільності та миру, а також розвиток співпраці із сусідніми країнами. У посланні під заголовком «Ширша Європа – Сусідство: новий вимір відносин з нашими східними та південними сусідами» Єврокомісія чітко визначила, що метою нової концепції є утворення зони процвітання та добросусідства – «кола друзів», з яким вона матиме тісні мирні стосунки і співробітництво.

Цілі Європейської політики сусідства є:

- співпраця з країнами-партнерами заради сприяння процесу політичних та економічних реформ;
- підтримка більш тіснішої економічної інтеграції;
- підтримка сталого розвитку;
- забезпечення політичної підтримки та допомоги.

До Європейської політики сусідства входять 16 країн – найближчих сусідів ЄС на східному та південному кордоні: Алжир, Вірменія, Азербайджан, Білорусь, Єгипет, Грузія, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Лівія, Молдова, Марокко, Палестинська автономія, Сирія, Туніс та Україна.

Європейська політика сусідства забезпечує створені раніше ділові відносини з середземноморськими партнерами та східноєвропейськими країнами, використовуючи технології та методи, які відповідають політиці ЄС.

Концепція має в собі велику кількість напрямів щодо налагодження роботи між країнами. Головними з них є торгівля, економічна інтеграція, мобільність та міграції, зменшення конфліктів в регіонах.

Європейська політика сусідства на практиці означає:

- для членів ЄС – коло друзів від м. Марракеш до м. Москва, що рухаються в одному з ними напрямку, які в майбутньому повною мірою користуватимуться перевагами спільного ринку і зовнішнім потенціалом всіх напрямів спільної політики;

- для сусідів ЄС – гарантія того, що хвиля розширення ЄС у 2004 р. дасть нові можливості для відносин з новим, більшим ЄС. Вони не тільки лишатимуться за стінами нової фортеці, їх запрошуватимуть приєднатися до найбільшого в світі ринку і скористатися його перевагами;

- створення зони стабільності, базованої на єдиних цінностях та спільних політичних завданнях;

- на передбачуваний термін це найкраща можливість для всіх сторін: для зміцнення співпраці між сусідами в такий спосіб, який не загрожує внутрішній рівновазі ЄС і не спонукає до нереалістичних амбіцій тих, хто одного дня планує вступити в ЄС;

- на довгий термін ця концепція прокладає шлях до стабільних, міцних відносин між ЄС та нашими сусідами. Очікуваний результат – якщо наші сусіди погодяться і зможуть скористатися пропозицією – стабільніше і заможніше життя на значній частині нашої планети.

Європейська політика сусідства проводить свою діяльність, керуючись наступними принципами:

- 1) спільна участь (співпраця визначатиметься за спільним погодженням сторін з урахуванням спільних цінностей та інтересів);
- 2) диференціація (плани роботи країн мають на завдання: досягнення певної цілі).

У діяльності Європейської політики сусідства виділяють два періоди: до 2008 року та після 2008 р. На першому етапі були спроби ЄС створювати політику з групами третіх країн-учасниць, яка мала відмінності в планах дій. На другому етапі, завдання стоїть працювати за двома напрямками ЄПС: середземноморський і східноєвропейський.

Концепція Європейської політики сусідства має завдання довготривалої співпраці ЄС зі своїми партнерами для виконання обов'язків, відповідно до «Плану дій щодо Європейської політики сусідства (ЄПС)».

У своїй діяльності Європейська політика сусідства використовує двосторонні Плани дій між ЄС та кожною країною-партнером в рамках ЄПС.

У Планах дій вказано основні завдання, які пов'язані з:

- політичними діалогами та реформами;
- економічним та соціальним співробітництвом;
- питаннями торгівлі, ринкової та регулятивної реформи;
- співробітництвом у сфері правосуддя, свободи та безпеки;
- питаннями певної галузі (енергетика, інформаційне суспільство, охорона навколишнього середовища),
- людським виміром (суспільство, освіта, охорона здоров'я).

Ділові відносини із сусідніми країнами проходять відповідно до засад взаємного зобов'язання дотримуватися спільних цінностей у сферах верховенства права, державного управління, прав людини, в тому числі прав меншин та ринкової економіки.

У 2015 році концепція Європейської політики сусідства мала деякі зміни. Одним із головних завдань стало посилення співпраці з питань безпеки, а також більша участь у виробленні політики всіх партнерів. У своїй діяльності нова політика зосереджена на таких напрямках:

- демократія, верховенство права та прав людини;
- економічний розвиток для досягнення стабільності;
- безпека;

- міграція та мобільність населення.

Концепція Європейської політики сусідства здійснює фінансування проектів у різних сферах діяльності: прикордонне співробітництво, освіта, довкілля, транспорт, місцеве самоврядування.

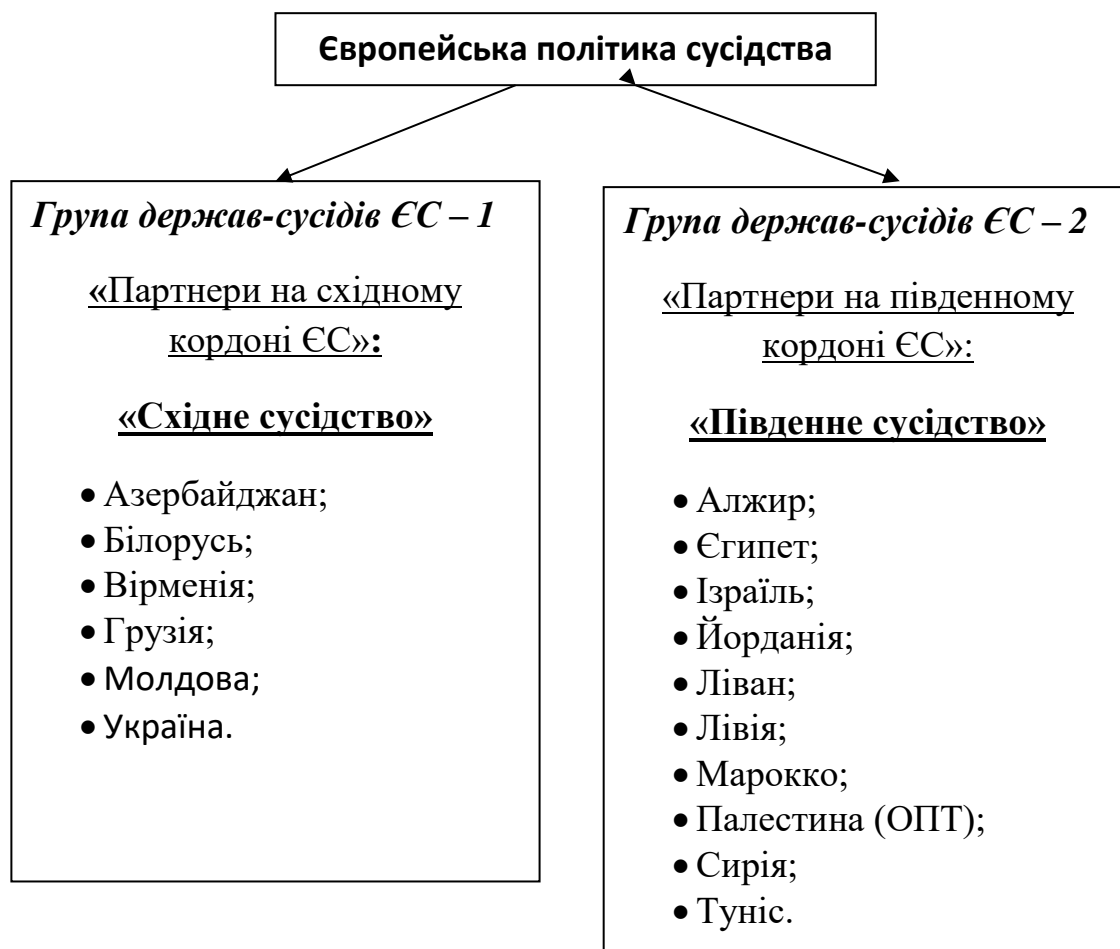
Відзначимо, що стаття 49 Угоди про Європейський Союз передбачає, що будь-яка європейська держава може подати заяву щодо вступу до ЄС. Майбутні кандидати повинні відповідати критеріям членства: демократія, верховенство права, дотримання прав людини, функціонуюча ринкова економіка, ефективне застосування правил а політики ЄС. У деяких випадках питання перспективи членства вже вирішено.

Приєднання до ЄС виключається, наприклад, для середземноморських партнерів-не кандидатів, які географічно не знаходяться на європейському континенті.

Але інші випадки залишаються відкритими, – такі як Україна та Молдова, які чітко висловили своє бажання приєднатися до ЄС і розташовані на європейському континенті.

Оцінюючи результати даної ініціативи ЄС, можна говорити про те, що Європейська політика сусідства з самого початку не могла стати ефективним інструментом співробітництва ЄС з усіма своїми державами-сусідами через різні цілі самих держав-сусідів у взаємовідносинах з Євросоюзом. Адже, умовно держави-сусіди ЄС в рамках Європейської політики сусідства можна розділити та дві групи (Див. малюнок).

- 1) партнери на східному кордоні ЄС, що мають намір і певні перспективи набуття членства в Європейському Союзі у майбутньому;
- 2) південні сусіди, що не мають таких намірів та перспектив.

Малюнок. Групи держав-сусідів ЄС в рамках Європейської політики сусідства

Таким чином, завдання Європейської політики сусідства – створення поряд з ЄС стабільних країн на кордонах ЄС через заохочення ефективного управління, економічного та соціального розвитку, модернізації та реформ.

Особлива увага приділяється безпеці. Це показує співпраця у сферах правосуддя та свободи, під час якої в ході ЄС разом із державами вирішують проблеми різного характеру такі як: боротьба з організованою злочинністю, незаконною торгівлею людьми та наркотиками, тероризмом. Крім цього, у документах Європейської політики сусідства приділяється увага розвитку ділових стосунків, які пов'язані із міграцією, розширенням співпраці судовими органами.

Завдання та цілі політики сусідства пов'язані із розвитком європейської політики безпеки. Збільшення кількості конкурентоспроможних країн поруч з Європейським Союзом являється, на його думку, гарантією миру та безпеки.

2. Східне партнерство та Україна

«Східне партнерство» – це ініціатива ЄС, завданням якого є зміцнення стосунків Європейського Союзу зі своїми східними сусідами. Він є продовженням Європейської політики сусідства.

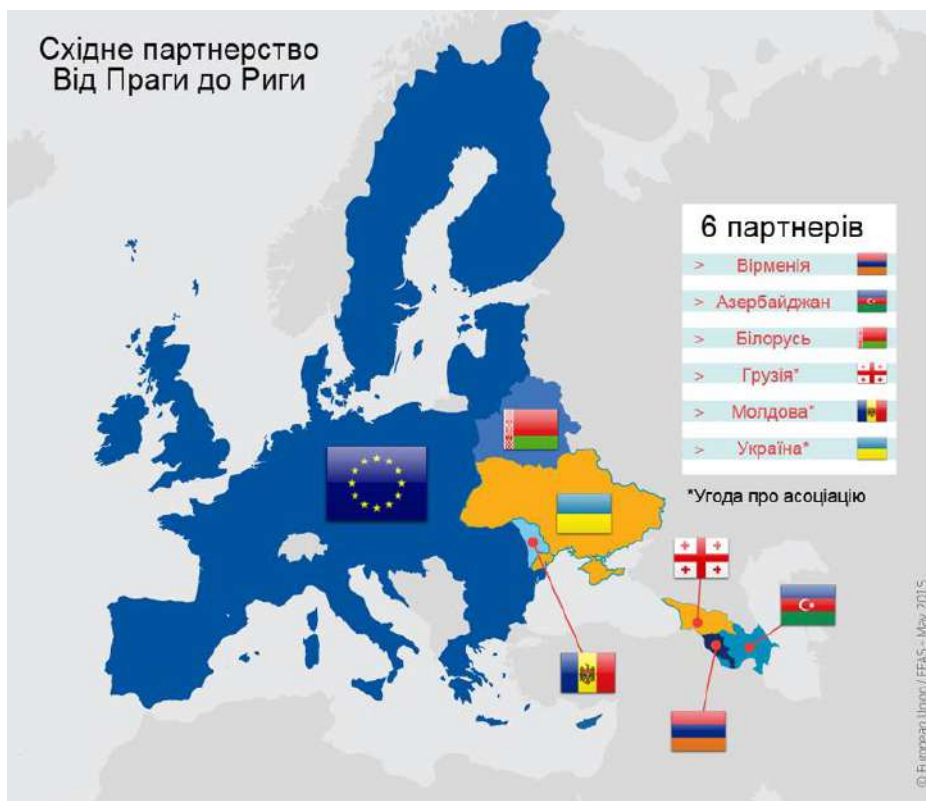
Осмислюючи розбіжності у своїх державах-сусідах, що об'єднані рамками однієї ініціативи ЄС – Європейської політики сусідства, Європейський Союз запровадив ініціативу Східного партнерства, що стосується співробітництва у тому числі і з Україною.

У травні 2008 р. міністри закордонних справ Швеції і Польщі передали на розгляд глав зовнішньополітичних відомств держав-членів ЄС спільний позиційний документ щодо концепції «Східного партнерства». Проект було націлено на зближення ЄС із Азербайджаном, Вірменією, Грузією, Молдовою, Білоруссю й Україною. Отже, ініціаторами проекту стали Польща та Швеція.

До проекту увійшли держави-члени ЄС, а також Україна, Молдова, Білорусь, Грузія, Вірменія та Азербайджан.

На створення проекту вплинули такі чинники:

- 1) Європейська політика сусідства не брала до уваги особливості розвитку відносин ЄС з окремими державами-сусідами та потребувала перегляду в напрямку регіоналізації;
- 2) попередні спроби Європейського Союзу створити один формат відносин з усіма державами Східної Європи та Чорноморського регіону були невдалими.
- 3) 8-денна війна між Росією та Грузією у 2008 р. підштовхнула західних політиків та аналітиків більш активно рекомендувати ЄС звернути увагу на схід.

Досягнення мети проекту «Східного партнерства» пов'язані з наступними цілями:

- сприяння політичному та економічному наближенню партнерських країн до ЄС;
- підтримка безпеки та стабільності;
- встановлення партнерських стосунків між організаціями громадянського суспільства та урядами країн;
- підтримка встановлення контактів між людьми за допомогою лібералізації візового режиму;
- підвищення рівня енергетичної безпеки;
- захист навколишнього середовища.

Для Польщі та Швеції реалізація проекту мало велике значення. Польща показала здатність формулювати конструктивні пропозиції та досягати їх реалізації. Швеція прагнула зменшити сприйняття політики Польщі, яке поширилося в ЄС на той час, та мало підтримку «старих» учасників ЄС.

Пропозиції країн були підтримані на засіданні Європейської ради 20 червня 2008 року. 3 грудня цього ж року Європейською комісією було прийнято проект, зробивши наголос на створенні зони вільної торгівлі, підписанні угоди про асоціацію, спрощення візового режиму для країн, що беруть участь у проекті, співпраці задля енергетичної безпеки. 20 березня 2009 р. Радою ЄС було проголошено офіційний старт проекту: травень 2009 року у Празі.

Рада ЄС запропонувала принцип диверсифікованості, що означав те, що відносини ЄС із кожною із країн-партнерів будуть розвиватися відповідно до її прагнень і реальних можливостей. Головним принципом співробітництва є гасло «більше для більшого». Він означає, те що чим більший прогрес показує держава-партнер, тим більшу підтримку вона отримає від ЄС. Даний принцип зафіксований у Дорожній карті Східного партнерства 2013.

Східне партнерство показує прагнення ЄС щодо:

- підтримки країн-партнерів наблизитись до європейських норм і стандартів та цінностей;

- згоди ЄС надати допомогу, яка потрібна для проведення внутрішніх політичних та соціально-економічних реформ з метою прискорення економічної інтеграції між Європейським Союзом та зацікавленими країнами.

Цілями Східного партнерства стали:

- підтримка процесу реформ східноєвропейських країн;
- створення зони вільної торгівлі з країнами;
- встановлення безвізового режиму;
- активізація співпраці в економічній, енергетичній галузях, у сферах культури, освіти та охорони навколишнього середовища.

Угоди про асоціацію й Поглиблені та всебічні зони вільної торгівлі були укладені у 2014 році, перевели стосунки між ЄС та Україною, Грузією й Республікою Молдова на новий рівень. Їх завдання полягає у зміцненні політичної асоціації, економічної інтеграції шляхом реформ, які мають наблизити країни до ЄС шляхом поступової адаптації національного законодавства до європейського та поліпшенням життя своїх громадян. Наприклад, це лібералізація візового режиму з 2014 року для Республіки Молдова, а для України та Грузії – з 2017 року.

Фото: прапори ЄС та країн «Східного сусідства»

Даний проект заснований на взаємних інтересах та обов'язках, а також на принципах відповідальності та підзвітності. В основу проекту лягли принципи міжнародного права та демократичні цінності.

Для України – у проєкті «Східне партнерство» було передбачено:

- укладення поглибленої зони вільної торгівлі;
- підтримку процесу адаптації законодавства та зміцнення інституційної здатності країн-партнерів;
- сприяння регіональному розвитку, використовуючи політику регіонального вимірювання ЄС;
- створення інтегрованої системи управління кордонами;
- співпрацю у сферах енергетичної безпеки;
- лібералізацію візового режиму.

Європейський Союз проводить свою політику в межах проєкту «Східного партнерства» за такими вимірами: двосторонній та багатосторонній.

Для Білорусії Європейський Союз підвищуватиме розбудову громадянського суспільства і підтримуватиме демократичні сили в країні. Він створив «Європейський діалог з модернізації» 29 березня 2012 року для підтримки демократичних прагнень білоруського народу.

Співпраця в межах проєкту Східного партнерства опирається на чотири принципи:

- 1) демократія та стабільність;
- 2) економічна інтеграція із секторальними політиками ЄС;

- 3) енергетична безпека;
- 4) контакти між громадянами.

Європейський Союз досяг найбільшого прогресу з Україною, Молдовою і Грузією у підписанні Угод про асоціацію, зони вільної торгівлі, встановленні безвізового режиму.

Головними сферами для співпраці з Україною є енергетична сфера, транспорт, свобода, регіональний розвиток, сільське господарство, розвиток навколишнього середовища. Найперспективнішою сферою співпраці України та ЄС в рамках цього проекту «Східне партнерство є енергетика».

Отже, після останнього розширення у 2007 р. та вступу Болгарії та Румунії до ЄС, ЄС став більше уваги приділяти Чорноморському регіону у своїй зовнішній політиці, розробляючи нові ініціативи для даного регіону, наприклад, Східне партнерство, Стратегія ЄС для Дунайського регіону (2010 р.), Стратегію у регіоні Чорного моря. Тепер Чорноморський регіон, до якого входить й Україна, є ключовим для енергобезпеки ЄС та диверсифікації постачання енергоресурсів на європейський ринок, а також загалом для сфери безпеки. Через те, що Україна є частиною Чорноморського регіону вона тепер має більше можливостей для розширення співпраці та інтеграції з ЄС, у тому числі, і в межах тих ініціатив, що стосуються даного регіону.

Отже, «Східне партнерство» – це новий інструмент, який використовують для посилення євроінтеграційних процесів країн-учасниць. Програма доповнює вже існуючі міжнародні інструменти та додає додаткового значення впливу на процес реформ в країнах-учасницях. Кожна сторона намагається реалізувати свої цілі та завдання. Однак ефективність співпраці залежить від усіх сторін, спільної відповідальності та наповнення партнерства реальним змістом.

4.3 Спільна зовнішня політика та безпека ЄС

Спільна зовнішня політика та безпека ЄС (СЗППБ) пов'язані зі сферою міждержавного співробітництва. У Маастрихтському договорі (Договір про ЄС, 1993 р.) записано, що ЄС проводить спільну зовнішню політику і політику безпеки, яка охоплює усі області зовнішньої політики безпеки.

У Римському договорі 1957 році були закріплені перші зовнішньополітичні цілі Співтовариства. Це – заяви про солідарність із колишніми колоніальними країнами і бажанням розвитку їх процвітання відповідно до принципів Статуту ООН та заклик до інших європейських народів до участі в європейській інтеграції.

Основні цілі спільної зовнішньої політики Європейського Союзу:

- забезпечення цінностей Європейського Союзу, незалежності та територіальної цілісності;
- зміцнення демократії, верховенства закону, прав людини та принципів міжнародного права;
- підтримка миру, запобігання конфліктів;
- підтримка економічного та соціального розвитку третіх країн;
- раціональне використання природних ресурсів.

Лісабонський договір, який набув чинності 1 січня 2009 року, забезпечив ЄС правосуб'єктність та інституційну структуру для його зовнішньої служби. Крім того, він ліквідував структуру стовпів, запроваджену в 1993 році Маастрихтським договором.

Лісабонським договором було створено:

- коло нових суб'єктів СЗППБ, включаючи Верховного представника Союзу з питань закордонних справ та політики безпеки, який також виконує функції віце-президента Комісії та нового постійного Президента Європейської Ради;
- Європейську службу зовнішніх дій (ЗНО);
- модернізовано Спільну політику безпеки та оборони (СЗПБ), яка є невід'ємною частиною СЗППБ.

При реалізації СЗППБ повноваження інститутів Європейського Союзу не є однаковими. ЄС представлений в цій в особі Високого представника.

Лісабонським договором було введено нову посаду в Європейському Союзі — Верховного представника ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки, що призначається кваліфікованою більшістю від складу Європейської Ради за погодженням з Президентом Європейської Комісії та Європейським парламентом. Тоді ж, у 2009 році, на цю посаду була призначена баронеса Кетрін Ештон з Великої Британії. Бувши одночасно віце-президентом Європейської Комісії, вона забезпечувала узгодженість і координацію зовнішньої діяльності Європейського Союзу. З 1 грудня 2019 року цю посаду обіймає Жозеп Боррель.

Верховний представник ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки веде політичний діалог з третіми країнами та міжнародними організаціями, висловлює позиції, думки ЄС в міжнародних організаціях та конференціях. Він обирається кваліфікованою більшістю Європейської Ради терміном на 5 років. Верховний представник за посадою є заступником голови Єврокомісії та очолює Раду з питань зовнішньої політики. Верховний представник керує службою зовнішніх зносин, а також Представництвами Євросоюзу в трьох країнах.

Верховному представнику допомагає Європейська служба зовнішньополітичної діяльності. Вона співпрацює з дипломатичними службами держав-членів. До її складу входять представники Генерального секретаріату Ради та Єврокомісії та персонал, наданий національними дипломатичними службами.

Європейська Комісія займається координацією зовнішньополітичної сфери політики ЄС та уповноважена готувати пропозиції для ухвалення рішень.

Європейський Парламент не має формальних повноважень у сфері Спільної зовнішньої політики та безпеки ЄС. Він здійснює інформативні та консультативні функції стосовно головних аспектів і основоположних пріоритетів СЗППБ.

Допоміжним органом Ради є Комітет з питань політики та безпеки. Його повноваження слідкувати за міжнародною ситуацією і готувати висновки для Ради й Високого представника на їх запит або за власною ініціативою. Крім цього Комітет стежить за здійсненням погодженої зовнішньої політики. Він контролює та забезпечує стратегічне керівництво стосовно операцій з урегулювання криз, передбачених у межах СПБО. У разі надання йому відповідних повноважень з боку Ради він може ухвалювати у цьому зв'язку рішення.

Одним із важливих інструментів успішного здійснення СЗППБ є міжнародні угоди. Такі угоди з третіми країнами чи міжнародними організаціями укладаються ЄС. У цьому процесі ключову роль відіграє Європейська Рада. Інші інститути ЄС допомагають на підготовчій стадії.

Укладання угод стосовно Спільної зовнішньої політики та безпеки ЄС здійснюється відповідно до загальної процедури, яка встановлена у ст. 218 Договору про функціонування Європейського Союзу. Вона полягає у тому, що пропозиції про укладання угоди надає Раді Високий представник. Рішення Ради про укладання угоди у сфері СЗППБ не вимагає попередньої згоди Європейського Парламенту.

Європейська Рада ухвалює рішення стосовно початку переговорного процесу та призначає представника. Також вона може готувати директиви для делегації ЄС. Після

переговорів на пропозицію голови делегації Рада ухвалює рішення, яким надає повноваження підписати міжнародну угоду голові делегації.

Заходи щодо спільної зовнішньої політики проходять у наступних формах:

- 1) визначення принципів зовнішньої політики;
- 2) розвиток співпраці між державами-членами в проведенні зовнішньої політики;
- 3) прийняття рішень про спільну позицію членів ЄС;
- 4) обговорення та прийняття рішень щодо проведення спільної зовнішньополітичної акції.

Зовнішня політика та безпека ЄС зосереджена на:

- сприянні міжнародному миру та безпеці;
- співпраці в галузі розвитку;
- права людини та верховенство права;
- реагування на гуманітарні та кліматичні надзвичайні ситуації.

Військово-політичне співробітництво мало своє продовження у вигляді Спільної зовнішньої політики і політики безпеки (СЗПБ) ЄС, закріпленої у Маастрихтському договорі 1992 р. Вона містила можливе оформлення надалі спільної оборонної політики, що могла б привести згодом до створення спільних засобів оборони.

Вимоги до країн, які мають бажання брати участь у постійній співпраці, визначені у Протоколі про постійну організовану співпрацю. Про свої наміри держави повідомляють Раду і Високого представника. Рада кваліфікованою більшістю затверджує список держав-учасниць. Якщо певна країна перестає відповідати встановленим критеріям, Рада може припинити її участь у співпраці. Також за бажанням держава може відмовитися від постійної співпраці, якщо повідомить про це Раду. Усі рішення і рекомендації в межах постійної організованої співпраці ухвалюються Радою одноголосно.

Хоча армії ЄС немає і оборона залишається виключно питанням держав-членів, останнім часом ЄС вжив великих кроків для активізації оборонного співробітництва.

З 2016 року у сфері безпеки та оборони ЄС було досягнуто значного прогресу за допомогою декількох конкретних ініціатив ЄС щодо заохочення співпраці та посилення спроможності Європи у захисті.

Відповідно до статичних даних, наведених на офіційному сайті ЄС, все більше європейців вважають, що ЄС має робити більше у питаннях політики безпеки та оборони.

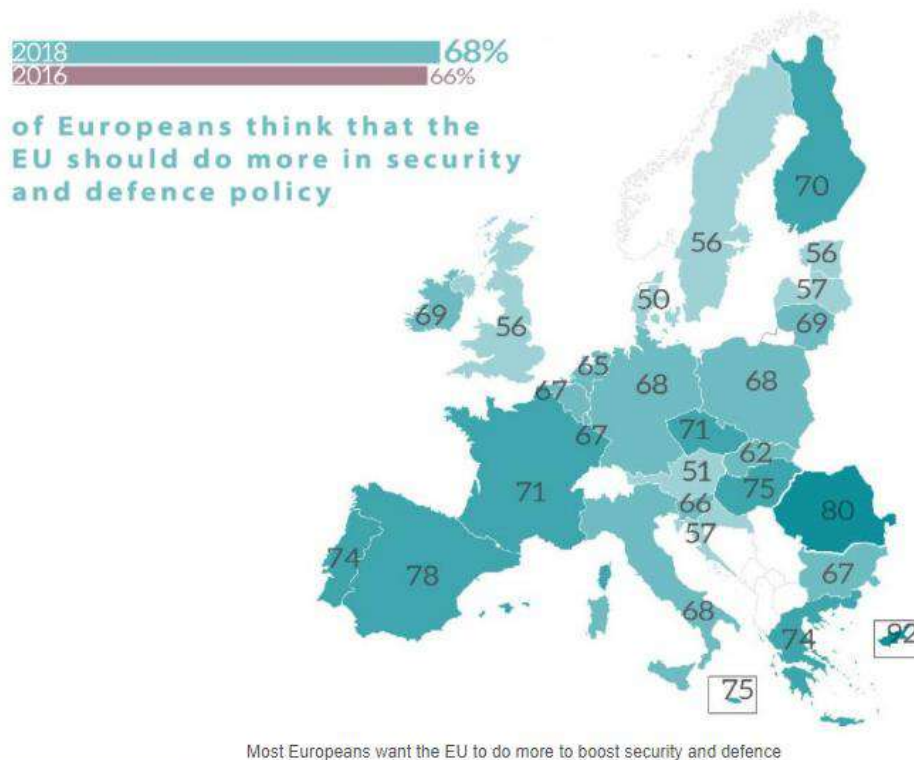

Фото: ставлення громадян ЄС до посилення політики безпеки та оборони ЄС

У міжнародному масштабі ЄС використовує свої дипломатичні, політичні, економічні, безпекові та гуманітарні інструменти для мирного вирішення конфліктів, зокрема в Лівії, Сирії та Україні.

У грудні 2017 року 25 держав-членів домовились про створення постійної структурованої співпраці – юридично обов’язкової основи для більш тісної співпраці в галузі безпеки та оборони.

У 2017 році було створено Європейський оборонний фонд для співпраці в галузі досліджень і розробок для спільних промислових оборонних продуктів та технологій. Фонд інвестує 90 мільйонів євро на дослідження та 500 мільйонів євро на розвиток до 2020 року.

У квітні 2019 року Європарламент схвалив плани Фонду отримати приблизно 13 мільярдів євро в наступному довгостроковому бюджеті ЄС між 2021 і 2027 роками та фінансувати спільні науково-дослідні проекти переважно за рахунок грантів.

За допомогою допомоги та співпраці ЄС підтримує країни, що розвиваються, та їх перехід до економічної та соціальної стабільності.

ЄС та його держави-члени продовжували залишатися провідним світовим постачальником офіційної допомоги у розвитку у 21 столітті та активізували свої зусилля, спрямовані на країни, що розвиваються. Наприклад, колективна допомога ЄС та його держав-членів у 2018 році становила понад 74,4 млрд євро.

У 1963 р. ЄС підписав свою першу велику міжнародну угоду – угоду про допомогу 18 колишнім колоніям в Африці. До 2005 року він мав спеціальне партнерство з 78 країнами Африки, Карибського та Тихоокеанського регіонів (АКТ). ЄС – це найбільший у світі постачальник допомоги в розвитку для бідніших країн.

У вересні 2018 року був запущений Африкансько-Європейський альянс за стійкі інвестиції та робочі місця. Його мета – підняти на більш високий рівень партнерство ЄС з Африкою, сприяючи поліпшенню створення робочих місць в Африці, підтримуючи освіту та навички, стимулюючи торгівлю та мобілізуючи інвестиції в стратегічні економічні сектори.

Також ЄС проводить:

- амбітну збалансовану та прогресивну торговельну політику в умовах глобалізації. Нові торгові угоди були підписані з такими країнами, як: Канада (2017), Японія (2018);
- надає допомогу на розвиток та гуманітарну допомогу;
- має механізм цивільного захисту: державна допомога, яка надається негайно після катастрофи;
- впроваджує rescEU – нову систему, призначену для збільшення загальної спроможності реагування на аварії.

Отже, традиційна зовнішня політика поступово набуває ознак багатостороннього глобального врядування, яка в ЄС направлена на створення зони стабільності і безпеки як в межах самого об'єднання, так і на його кордонах. Крім цього, ЄС розробив стратегічні документи, які регулюють співпрацю майже з усіма регіонами світу. Ефективний спосіб скористатися перевагами спільної зовнішньої політики Європейського Союзу є чітке використання її фінансових інструментів: Європейський інструмент сусідства, Інструмент партнерства, Інструмент підтримки стабільності та миру. Для цього потрібно постійно підтримувати зв'язок з Європейською службою зовнішньої діяльності, яка є основним органом комунікації ЄС з Україною.

4 Перспективи подальшого розширення ЄС. Країни-кандидати та потенційні країни

Політика розширення ЄС стала успішним напрямом зовнішньої діяльності. З 1971 року по теперішній час у результаті розширень членами ЄС стали 22 європейські держави (однак одна країна – Великобританія – вийшла зі складу ЄС у 2020 р.), серед яких 11 країн колишнього соціалістичного табору та Радянського Союзу. Отже, з шести країн-членів засновників ЄС в 1950 до 27 країн-членів у 2020 р. ЄС тепер може по праву претендувати представляти європейський континент. Його територія розтягнута від Атлантичного океану до Чорного моря, від Середземного до Північного, Баренцевого морів, він возз'єднав західні і східні частини Європи після того як вони були розділені холодною війною до кінця 20 століття.

ЄС вже вітав послідовні хвилі вступу нових членів. Він також створив єдиний ринок і єдину валюту, а також розширив свої обов'язки з економічної та соціальної політики на охоплення зовнішньої політики та політики безпеки. Кожне розширення додало широкого культурного та мовного різноманіття, що є ознакою Європейського Союзу.

ЄС відкритий для будь-якої європейської країни, яка є демократичною, має ринкову економіку та володіє адміністративною спроможністю вирішувати права та обов'язки членства. Це означає, що розширення є тривалим процесом.

Останньою країною, яка увійшла до ЄС 1 липня 2013 року, стала Хорватія. Вона розпочала свій рух до вступу з 2005 року.

Процес європейської інтеграції є основою для проведення реформ у тих країнах, які мають наміри та можливості вступу до ЄС. Перспектива членства є потужним стимулом для проведення демократичних та економічних реформ у країнах, які хочуть стати членами ЄС.

Розширення – це процес, коли країни вступають до ЄС. Одна з цілей приєднання інших країн до ЄС – поглибити солідарність між людьми Європи, поважаючи та зберігаючи різноманітність.

Фото: прапори і карта країн-кандидатів та потенційних кандидатів на вступ до ЄС з регіону БАЛКАН

Країни-кандидати на вступ до ЄС (Західні Балкани і Туреччина)

Ці країни зараз інтегрують законодавство ЄС у національне законодавство:

1. Албанія.
2. Чорногорія.
3. Північна Македонія.
4. Сербія.
5. Туреччина.

Потенційні кандидати на вступ до ЄС

Потенційні країни-кандидати ще не виконують вимог щодо членства в ЄС:

- Боснія і Герцеговина;
- Косово.

Candidate countries and potential candidates

Country	Population (millions) in 2018
Bosnia and Herzegovina	3.5
Montenegro	0.6
Kosovo under UN Security Resolution 1244	1.8
North Macedonia	2.1
Albania	2.9
Serbia	7.0
Turkey	79.8

Таблиця: кількість населення у державах-кандидатах та потенційних кандидатах на вступ до ЄС

Під час чергового мандату Європейська Комісія надала оцінку результатів діяльності країнами-кандидатами (Албанія, Македонія, Сербія, Туреччина, Чорногорія) та потенційними кандидатами (Боснія і Герцеговина, Косово). Увагу Єврокомісії було приділено оцінці стану реформ в сферах верховенства права, основоположних прав та належного врядування, тому що їх стан є основним показником, за яким ЄС оцінює перспективи вступу країн.

Надійні перспективи розширення для ЄС мають Західні Балкани, які сприятимуть стабільності в регіоні.

Нова стратегія ЄС була запущена на початку 2018 року для успішного приєднання Сербії та Чорногорії до ЄС як основних кандидатів на вступ до ЄС із Західних Балкан. Поки зрозуміло, що у жодного кандидата немає 100% готовності до вступу. Кандидати на вступ повинні забезпечити в першу чергу дотримання законності, справедливості та основоположності прав людини.

На думку Європейської Комісії, **Чорногорія** середньо підготовлена до реформи державного управління. Значні зміни було продемонстровано в рамках середньострокового планування політики, набору персоналу публічної служби на основі заслуг та раціоналізації організаційної структури державного управління.

На виконання Закону про державних службовців і службовців державних органів та Закону про місцеве самоврядування Чорногорія створила більшість відповідних підзаконних актів.

Переговори про вступ країни були розпочаті у 2012 році. У 2018 році Європейська Комісія заявила, що при проведенні стабільних реформ остаточному вирішенні суперечок з сусідами Чорногорія потенційно може бути готовою до набуття членства у 2025 році.

Сербія середньо підготовлена у сфері реформи державного управління. Також певні зміни були досягнуті у сфері надання послуг та прийняття нових законів. Уряд впроваджує національну стратегію та план дій з реформування державного управління. В країні забезпечується моніторинг та звітність щодо стану реформ, проте в країні все ще не створена скоординована система моніторингу та звітності стратегії реформування державного управління та програми реформ управління державними фінансами.

У 2014 році було розпочато переговори із Сербією про вступ до ЄС. При проведенні стабільних реформ країна може потенційно бути готовою до набуття членства у 2025 році.

Північна Македонія має значні успіхи у досягненні своєї стратегічної мети: вступу в ЄС та НАТО (членом якої вона вже є з 2019 р.). Країна середньо готова до реформи державного управління. Нею досягнуто значного прогресу, особливо у сфері державного управління. Проте країні потрібні зусилля для посилення підзвітності органів управління та запобігання їх політизації. Крім цього ЄС звертає увагу на повагу принципів прозорості та справедливого представництва. Звертаючи увагу на досягнутий прогрес, було прийнято рішення про відкриття переговорів щодо вступу Північної Македонії до ЄС.

Ступінь підготовленості **Албанії** до проведення реформи державного управління, за оцінками Європейської Комісії, є середній. Були докладені зусилля щодо вдосконалення нормативно-правової бази, запровадження більш чітких процедур підбору персоналу та зміцнення адміністративної спроможності щодо розбудови системи публічної служби.

Загальний рівень прозорості та справедливості найму персоналу на центральному рівні покращився завдяки поліпшенню системи подання заяв в режимі он-лайн. Звертаючи увагу на прогрес країни та виконання поставлених умов, Єврокомісія рекомендує Раді ЄС прийняти рішення про відкриття переговорів з Албанією щодо її вступу до ЄС.

У травні 2020 р. Рада міністрів ЄС із європейських справ підтримала рішення щодо початку переговорів з Північною Македонією і Албанією про членство цих балканських країн в Європейському Союзі.

У **Косово** наявний рівень підготовчої роботи у сфері реформи державного управління. У країні було досягнутий прогрес, проте необхідні зусилля для подолання

політичного впливу на процес найму високопоставлених державних службовців. Також існують позитивні зміни щодо прийняття пакету законів про функціонування та організацію державного управління, державних службовців та оплати їх праці.

Комісією зроблено висновок, що Косово має поступово запроваджувати прийняте законодавство у сфері верховенства права та державного управління та завершити імплементацію Європейської програми реформ.

Щодо **Боснії і Герцеговини**, то Єврокомісія вважає, що переговори щодо вступу в ЄС мають бути відкриті з країнами після того, як вони будуть мати потрібний рівень відповідності критеріям членства, наприклад Копенгагенським політичним критеріям, які ставлять за мету досягнення стабільності інституцій, що гарантують демократію та верховенство права.

Також наголошується, що Боснія та Герцеговина мають вдосконалити свою законодавчу та інституційну системи для забезпечення виконання ключових пріоритетів у сфері демократії, які є головними в процесі європейської інтеграції.

Єврокомісія буде контролювати досягнень країною прогрес в інституційній рамковій Угоді про стабілізацію та асоціацію. Крім цього, буде продовжувати надавати Боснії та Герцеговині фінансову підтримку в рамках Інструменту допомоги перед вступом. Єврокомісією буде представлено доповідь про країни в рамках пакету «Розширення 2020».

Нагадаймо, що Боснія та Герцеговина подала заявку на вступ до ЄС у 2016 р.

Туреччина є однією з найбільш давніх і спірних країн-кандидатів на вступ до ЄС.

Туреччина отримала статус офіційного кандидата на членство в ЄС на Гельсінській Європейській раді у грудні 1999 року. Це був лише останній крок у довгих і складних відносинах між Туреччиною та Західною Європою. Країна, що нараховує близько 80 мільйонів людей (наприклад, як і Німеччина), більшість з яких є мусульманами за релігійними віруваннями, Туреччина була одержувачем допомоги за програмою Маршалла від США після Другої світової війни як і країни Західної Європи. Туреччина стала членом

Ради Європи з 1949 року і НАТО з 1952 р. З часу демократичних реформ Кемаля Ататюрка 1920-х років це – світська республіка, в якій люди вільні сповідувати свою релігію, але в якій іслам не має політичного статусу. Таким чином, Туреччина вважає себе європейською державою, яку слід вітати в усіх європейських органах, включаючи ЄС, а також вважає себе претендентом на вступ до ЄС, адже невелика її частина географічно знаходиться на європейському континенті.

Протягом 1990-х років той факт, що Західна Європа, здавалося, відступає від попередніх обіцянок щодо членства, сприяв почуттю зради в Туреччині. Відносини з ЄС були сильно напруженими, оскільки перед вступний процес із країнами Центральної та Східної Європи та з Кіпром набрав обертів, залишивши Туреччину осторонь. Це дало підстави припустити, що західноєвропейські країни готові прийняти колишні соціалістичні країни Центральної та Східної Європи, аніж Туреччину – країну, яка була лояльним його союзником протягом усієї «холодної війни» та у війні Перської затоки проти Іраку у 1990-1991 роках і надалі у питаннях безпеки та оборони як члена НАТО у тому числі.

Формально у ЄС є багато питань до Туреччини щодо дотримання прав людини, свободи слова, реформи урядування, дотримання принципів демократії, що заважає їй стати членом ЄС. Але неформально у громадян і влади Туреччини виникали підозри, що ЄС не готовий до членства такої великої за населенням не християнської країни. В останнє десятиліття політика президента Туреччини Ердогана свідчила про поступове відсторонення від ЄС і формування Туреччини як регіональної сили, якою вона була протягом багатьох століть до Першої світової війни і демократичних реформ Ататюрка.

Президент Європейської Комісії Юнкер заявив у 2017 р., що недотримання критеріїв членства Туреччиною не дає їй перспектив членства в ЄС у передбачуваному майбутньому. У тому ж році Рада ЄС одностайно відзначила, що переговори про вступ Туреччини фактично припинилися.

Отже, на теперішній час країнами-кандидатами на вступ до ЄС є країни із регіону Західних Балкан (Албанія, Чорногорія, Північна Македонія, Сербія) і Туреччина. При цьому найкращі шанси на вступ до ЄС у найближчому майбутньому мають Чорногорія та Сербія. А от найгірші перспективи членства в ЄС має країна, що найдовше чекала на таке рішення – Туреччина. Потенційними кандидатами на членство в ЄС об'єднання виділяє Боснію і Герцеговину, Косово.

Таким чином, Європейський Союз у своїй діяльності постійно розвивається, створюючи нові ідеї та можливості для співпраці з іншими країнами. Як показує практика, особлива увага приділяється безпеці, адже ЄС і було створено після Другої світової війни з однією з головних цілей – сприяння миру і безпеці на європейському континенті. ЄС разом з іншими країнами протидіють організованій злочинності, тероризму, незаконній торгівлі людьми і наркотиками.

Для країн, які мають бажання і можливість стати членом Європейського Союзу, ключове значення мають проведення реформ для відповідності критеріям членства в ЄС.

Питання для самоперевірки

1. Дайте характеристику меті Європейської політики сусідства.
2. Назвіть спільні риси країн, які входять до Європейської політики сусідства.
3. Назвіть основні принципи діяльності Європейської політики сусідства.
4. Які чинники вплинули на створення проекту «Східне партнерство»?
5. Дайте характеристику головним цілям проекту «Східного партнерства».
6. Що передбачено для України в проекті «Східне партнерство».
7. Назвіть основні цілі спільної зовнішньої політики Європейського Союзу.
8. На що звертається увага при розгляді країни як потенційного члена Європейського Союзу?
9. Дайте характеристику діяльності Високого представника при реалізації Спільної зовнішньої політики та безпеки ЄС.
10. Охарактеризуйте напрями, за якими Європейський Союз проводить свою політику в межах проекту «Східного партнерства».

Рекомендована література

1. Офіційний сайт ЄС: www.europa.eu
2. Палагнюк Ю. В. Державна євроінтеграційна політика України: теорія, методологія, механізми : [монографія] / Ю. В. Палагнюк. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. – 392 с.
3. Палагнюк Ю. В. Європейська політика сусідства як інструмент співробітництва ЄС з Україною / Ю. В. Палагнюк // Наукові праці : Науково-методичний журнал. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. – Вип. 147. Т. 159. Державне управління. – С. 49–53.
https://www.researchgate.net/publication/338953221_EVROPEJSKA_POLITIKA_SUSIDS_TVA_AK_INSTRUMENT_SPIVROBITNICTVA_ES_Z_UKRAINO
4. Палагнюк Ю. В. Зміст та перспективи політики Східного Партнерства як зовнішньополітичної ініціативи ЄС щодо України / Ю. В. Палагнюк // Державне управління і місцеве самоврядування. – № 2 (21). – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2014. – С. 13–21. [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2014/2014_02\(21\)/4.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2014/2014_02(21)/4.pdf)
5. Європейська політика сусідства як інструмент посилення безпеки на кордонах ЄС / Т.В. Сидорук // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. — К., 2010. — Вип. 19. — С. 402-411. — Бібліогр.: 23 назв. — укр.
6. Сидорук Т. Європейська політика сусідства: концептуальні хиби конструкції / Т. Сидорук // Політичний менеджмент. - 2011. - № 1. - С. 121-132.
7. Гріненко О. Європейська політика сусідства як підґрунтя для співробітництва Європейського Союзу з Україною / О. Гріненко // Європейське право. - 2012. - № 2-4. - С. 208-214/
8. Шаповалова О. Східне партнерство: асиметрія очікувань і можливостей // International Review. – 2010. – № 3. – с. 3.
9. Ільницька У. "Східне партнерство" як вимір європейської політики сусідства та діалоговий рівень співробітництва України з ЄС / У. Ільницька // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. - 2014. - Вип. 26. - С. 113-120.
10. Чумаченко О.А. Східне партнерство Європейського Союзу: особливості двосторонніх відносин і багатостороннього виміру // Проблеми міжнародних відносин. – Вип. 5. – К., 2012. – С. 328–342.
11. Муравйов В.І. Вступ до права Європейського Союзу: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. — К. : Київський університет, 2007. – 303с.
12. Бочарова Н.В. Право Європейського Союзу. Частина 1 : навч. Посібник Н.В. Бочарова. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2014. –232 с.

13. Рудік О. М. Реформи державного управління в країнах-кандидатах та потенційних кандидатах на вступ в ЄС: стан та актуальні проблеми / О. М. РУДІК // Державне управління та місцеве самоврядування. - 2018. - Вип. 2. - С. 49-53.
14. Пістракевич О. В. Розширення Європейського Союзу як процес поглиблення європейської інтеграції / О. В. Пістракевич // Інвестиції: практика та досвід. - 2014. - № 20. - С. 137-141.
15. English. European and Euro-Atlantic Integration. A textbook for Civil Servants and Local Government Employees / Y. Glukhova, D. Say, Y. Palagnyuk, S. Ponomaryov, S. Soroka, A. Soloviova. – 3rd ed., updated. – Mykolayiv : Petro Mohyla BSSU, 2018. – 336 p. <http://dspace.chmnu.edu.ua/bitstream/123456789/257/1/English.%20European%20and%20Euro-Atlantic%20Integration.pdf>
16. Van Oudenaren, John (2000). Uniting Europe : European integration and the post-cold war period. Boston: Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 330-334.

Тестові питання до лекції 4

<https://forms.gle/riuCTJvinfSaRgKE6>